

tirmişdir (İbnü'l-Esîr, I, 426). Yaşının küçük olması sebebiyle Bedir Gazvesi'ne savaşı olarak katılamayan Hârise, savaş alanının gerisinde bir su birikintisinden su içerken atılan bir okla isabet almış ve bu gazvenin ersandan ilk şehidi olmuştur. Hârise'nin Bedir'de bulunduğu ve Uhud Gazvesi'nde şehid edildiğine dair rivayet kabul görmemiştir (Ebû Nuaym, I, vr. 161^a; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 297). Bedir'den Medine'ye dönülünce annesi oğlunun durumunu sormak üzere Hz. Peygamber'e gelerek, "Eğer oğlum cennette ise sabreder, sevabını beklerim; değilse onun için var gücümle ağlarım" demiş, Resûlullah da Hârise'nin Firdevs cennetinde olduğunu söylemiştir (Buhârî, "Cihâd", 14, "Meğâzî", 9, "Rikâk", 51).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 124, 210, 215, 260, 264, 272, 282, 283; Buhârî, "Cihâd", 14, "Meğâzî", 9, 13, "Rikâk", 51; Tirmizî, "Tefsîr", 23/3; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 65, 94, 146, 147, 163; İbn Hişâm, *es-Sîre* (Zekkâr), I, 459, 524, 527; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 17; III, 510; Ebû Nuaym, *Ma'rife-tü's-Şahâbe*, TSMK, III, Ahmed, nr. 497/1-2, I, vr. 160^b-161^a; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), I, 307-308; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), I, 425-426; V, 452; Zehebî, *Tecridü esmâ'i's-Şahâbe*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), I, 112; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Sa'd), XI, 188; a.mlf., *el-İşâbe*, I, 297; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, XI, 347-348; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), II, 132-133; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 53.

ALİ TOKSARI

HÂRİSÎ, Hüseyin b. Abdüssamed

(حسين بن عبدالمصدق الحارثي)

İzzüddin Hüseyin b. Abdüssamed
b. Muhammed el-Hârisî el-Âmilî
(ö. 984/1576)

Şii âlim.

1 Muharrem 918 (19 Mart 1512) tarihinde Âmil'de (Cebeliâmil) doğdu. Yemen kabilelerinden Benî Hemdân'a mensup olup Hz. Ali'nin yakın arkadaşlarından Hâris b. Abdullah el-A'ver'in soyundan geldiği için Hârisî nisbesiyle anılmaktadır. İlk tahsilini Bedreddin Hasan b. Ca'fer el-Kerekî ve meşhur âlim Şehîd-i Sâni'den yaptı. Kendisini hadis, tefsir, fıkıh, usul, kelâm, mantık, matematik ve Arap dili gibi dallarda eser verecek düzeyde yetiştirdi.

Bölgedeki çeşitli merkezleri ziyaret ederek muhtelif konularda ilmî münazaralarda bulunan Hârisî, Osmanlı Devleti'nin hocası Şehîd-i Sâni'ye yaptığı davet üzerine onunla birlikte İstanbul'a gitti (17

Rebûlevvel 952/29 Mayıs 1545). Kendisine Bağdat'ta, hocasına da Ba'lebek'teki medresede görev verildi. Birkaç ay İstanbul'da kaldıktan sonra Sivas üzerinden Ba'lebek'e vardılar (15 Safer 953/17 Nisan 1546). Ancak oğlu Bahâeddin Âmilî'nin Ba'lebek'te doğduğuna (18 Zilhicce 953/9 Şubat 1547), şeyhiyle birlikte Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin *Fihristü kütübî's-Şî'a* adlı eserini mukabele ettiklerine (Ramazan 954/Ekim-Kasım 1547) ve birlikte Âmil'e dönerek 955'e (1548) kadar orada kaldıklarına dair kaynaklarda yer alan bilgiler, Hârisî'nin Bağdat'taki görevi kabul etmediğini veya daha sonra görev yerini değiştirdiğini düşündürmektedir.

Hârisî, sürekli birlikte bulunduğu Şehîd-i Sâni'nin Şia propagandası yaparak fitneye sebebiyet verdiği gerekçesiyle idam edilmesi üzerine ailesiyle beraber İsfahan'a gitti (965/1558). İsfahan şeyhülislâmı (kadılıkudât) Zeynüddin Ali el-Âmilî'nin tavsiyesi üzerine I. Tahmasb tarafından davet edilerek saltanat merkezi Kazvin'in şeyhülislâmlığı ile görevlendirildi (966/1559). Yedi yıl sürdürdüğü bu görevi boyunca Şia mezhebini yaymaya gayret eden Hârisî, imâmın gaybûbeti halinde cumanın kılınamayacağına dair görüşün aksini savunarak namazları bizat kendisi kıldırdı. Ayrıca dinî ilimleri öğretti ve bu alanda çeşitli eserler verdi. Daha sonra Meşhed'de şeyhülislâmlık görevine getirildi; ardından I. Tahmasb tarafından yeni fethedilen Afganistan'ın başşehri Herat'ta kendisine üç köy tahsis edilerek tedris ve irşad faaliyetlerinde bulunmak, halka Şia mezhebini tanıtmakla görevlendirildi. Herat'ta sekiz yıl hizmet veren Hârisî'den pek çok âlim ve talebe istifade etti. Kazvin'e dönüp hacc gitmek üzere sultandan izin isteyen Hârisî'ye, irşad faaliyetlerinin aksamaması için yerine oğlu Âmilî'yi vekil bırakması şartıyla izin verildi. Tasavvufî yönü de bulunan Hârisî hac dönüşünde Bahreyn'de yerleşti ve oğlunu da yanına davet etti. Baba oğul burada kaldıkları süre içinde öğretim faaliyetinde bulundular.

Kendi oğlu Bahâeddin Âmilî, şeyhinin oğlu Cemâleddin Hasan el-Âmilî, Bâyezîd-i Bistâmî-i Sâni diye bilinen İbn İnâyetullah el-Bistâmî ve Muhammed Bâkir ed-Dâmâd gibi âlimlerin de aralarında bulunduğu birçok talebe yetiştiren Hârisî, Bahreyn'in Hecer şehrine bağlı Musalâ köyünde 8 Rebûlevvel 984'te (5 Haziran 1576) vefat etti.

Eserleri. Otuz civarında eser telif ettiği kaydedilen Hârisî'nin günümüze ulaşan bazı eserleri şunlardır: 1. *Dirâyetü'l-hadîş* (Tahran 1306). 2. *Vüşûlü'l-ahyâr ilâ uşûlü'l-aḥbâr* (Tahran 1306; Kum 1401). Hadis usulüne dair olup baş tarafında imâmetin delilleriyle ilgili uzunca bir bölüm bulunmaktadır. 3. *Nûrû'l-ḥaḳîka ve nûrû'l-ḥadîka*. Ahlâk ilmiyle ilgili olan eser, Muhammed Cevâd el-Hüseyinî el-Celâli tarafından neşredilmiştir (Kum 1403/1983). 4. *Erbâ'üne ḥadîşen* (nşr. Hüseyin Ali Mahfûz, Tahran 1377/1957). 5. *el-İkḍü'l-Hüseyinî*. Fıkıh dair olup 1950'li yıllarda Yezd'de basılmıştır. 6. *Münâzara ve mübâhase*. Ahmed Revzâtî tarafından Farsça'ya tercüme edilmiştir (*Güftügü-yi Yek Dânişmend-i Şî'i bâ Yek Âlim-i Sünnî*, İsfahan 1377/1958, 1387/1967). 7. *Şerḥu'l-Elfiyye*. Şehîd-i Ewel'in namaza dair *el-Elfiyye* adlı eserinin şerhidir. 8. *Tuḥfetü ehli'l-îmân fi kıbleti 'Irâki'l-Acem ve Ḥorâsân*. Hârisî, Ali b. Abdülâli el-Kerekî'nin yanlış olduğu iddiasıyla camilerin kiblegâhlarını değiştirmesi üzerine matematik bilgisini kullanarak buna karşı çıkmış ve bu eseri kaleme almıştır (eserlerin yazma nüshaları için bk. Brockelmann, II, 132, 576).

Hârisî'nin diğer bazı eserleri de şunlardır: *el-Ğurer ve'd-dürrer*, *er-Risâletü't-Ṭahmâsiyye fi'l-fıḳḳ*, *Dîvân*, *Hâşiye 'ale'l-İrşâd*, *Şerḥu Kavâidi'l-aḳkâm*, *Ta'likât 'ale's-Şahîfeti's-Seccâdiyye*, *İslâḥu Câmî'i'l-beyn* (eserlerinin bir listesi için bk. *A'yânü's-Şî'a*, VI, 64). Brockelmann, Bahâeddin Âmilî'ye ait olan *el-Ved'ice* ile *Vesiletü'l-fevz ve'l-emân* adlı eserleri (*GAL Suppl.*, II, 576) yanlışlıkla babası Hârisî'ye de nisbet etmiştir (a.g.e., II, 596-597).

BİBLİYOGRAFYA:

Hârisî, *Nûrû'l-ḥaḳîka ve nûrû'l-ḥadîka* (nşr. M. Cevâd el-Hüseyinî el-Celâli), Kum 1403/1983, nâşirin önsözü, s. 5-7; Hür el-Âmilî, *Emelü'l-âmil* (nşr. Ahmed el-Hüseyinî), Bağdad 1385/1965, I, 56, 58, 74-77; II, 70, 249; Abdullah Efendi el-İsfahânî, *Riyâzû'l-ulemâ* ve *ḥiyâzû'l-fuzalâ* (nşr. Ahmed el-Hüseyinî), Kum 1401, II, 108-121; Muhammed b. Süleyman et-Tunukâbûnî, *Kıssaşu'l-ulemâ*, Tahran 1964, s. 247-248; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 132, 575-576, 596-597; *İzâḥu'l-meknûn*, I, 346, 516; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, I, 320; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 260; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, IV, 17; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, Tebriz, ts. (nşr. Çâphâne-i Şafak), IV, 126-129; Abdülhüseyin Ahmed el-Eminî, *el-Ğadîr fi'l-kitâb ve's-sünne ve'l-edeb*, Tahran 1366 ḥş., XI, 218-231; Ali el-Fâzil el-Kâni, *Mu'cemü mü'ellifi's-Şî'a*, Kum 1405, s. 275; *A'yânü's-Şî'a*, VI, 56-66.

VEDİ AKYÜZ